

prof. dr hab. Andrzej Marciniak

Katedra Postępowania Cywilnego II, Wydział Prawa i Administracji,
Uniwersytet Łódzki; przewodniczący Rady Naukowej Ośrodka
Naukowo-Szkoleniowego przy Krajowej Radzie Komorniczej
w Warszawie; ORCID: 0000-0003-4724-1015

<https://doi.org/10.62627/PPE.2025.022>

Stosunek postępowania nieprocesowego do sądowego postępowania egzekucyjnego

1. Zagadnienia ogólne

Postępowanie nieprocesowe i egzekucyjne to dwa różne i odrębne pod względem spełnianych celów i funkcji postępowania cywilne. Żadne z tych postępowań nie bazuje jednak wyłącznie na własnych, jednostkowych założeniach i ideach. Każde z nich oparte jest bowiem na pewnych ogólniejszych założeniach i zasadach właściwych nie tylko dla prawa postępowania cywilnego, ale także dla systemu prawa w ogólności. Podobieństwo ogólne tych dwóch postępowań wynika jednak głównie z ich charakteru prawnego jako procesowego instrumentu służącego realizacji norm prawnych indywidualno-konkretnych z zakresu prawa cywilnego, rodzinnego i opiekuńczego oraz prawa pracy. Wiele zatem istotnych problemów postępowania nieprocesowego i egzekucyjnego może być prawidłowo rozstrzygniętych tylko na tle ogólniejszych ujęć teoretycznych i normatywnych prawa postępowania cywilnego. Podobieństwo ogólne postępowania nieprocesowego i egzekucyjnego wynika

także z tego, że w trybie obu tych postępowań dochodzi stosunkowo częściej niż w trybie procesu cywilnego do silnej ingerencji państwa w sferę podstawowych praw człowieka i obywatela.

Zagadnienie stosunku postępowania nieprocesowego do postępowania egzekucyjnego nie było dotychczas przedmiotem szerszego zainteresowania badawczego głównie z tego względu, że zagadnienie to wpisywało się w bardziej ogólny problem stosunku postępowania rozpoznawczego do postępowania egzekucyjnego (wykonawczego), będącego przedmiotem głębszych studiów teoretycznych¹. Bardziej szczegółowe zagadnienie stosunku postępowania nieprocesowego do postępowania egzekucyjnego było rozważane w literaturze przedmiotu przede wszystkim w kontekście udziału komornika sądowego w postępowaniu nieprocesowym w sprawach z zakresu prawa spadkowego (art. 633–639 k.p.c.)².

2. Związki normatywne

Określając stosunek postępowania nieprocesowego do postępowania egzekucyjnego, konieczne jest uwzględnienie związków normatywnych tych postępowań, które zostały uregulowane w Kodeksie postępowania cywilnego. Stanowi to odejście od innych wcześniejszych regulacji, w których postępowanie, czy też postępowania nieprocesowe unormowane były przez odrębne od tego kodeksu akty prawne³. Tak samo było z Prawem o sądowym postępowaniu

¹ Zob. np. E. Wengerek, *Pojęcie, przedmiot i przesłanki postępowania egzekucyjnego i zabezpieczającego* [w:] *Wstęp do systemu prawa procesowego cywilnego. Zbór studiów*, pod red. J. Jońdłowskiego, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1974, s. 336, 348 i nast.; *idem*, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1978, s. 15 i nast.; K. Korzan, *Sądowe postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1986, s. 90 i nast.; A. Marciniak, *Podstawy i ograniczenia zasady non est inchoandum ab executione* [w:] *Notarialne tytuły egzekucyjne*, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2017, s. 1 i nast.; *idem*, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2023, s. 35 i nast.

² Zob. np. M. Uliasz, *Postępowanie w sprawach o zabezpieczenie spadku, spis inwentarza i wykaz inwentarza*, Warszawa 2016, s. 32, 37, 171 i nast., 186 i nast.; A. Olaś, *Sąd oraz inne organy procesowe w postępowaniu nieprocesowym* [w:] *System Prawa Procesowego Cywilnego. Postępowanie nieprocesowe*, pod red. T. Erecińskiego, K. Lubińskiego, t. IV, cz. 1, Warszawa 2021, s. 718 i nast.

³ Z zachowaniem ówczesnej terminologii wymienić tutaj należy w pierwszej kolejności dekret z dnia 18 lipca 1945 r. – Kodeks postępowania niespornego (Dz.U. z 1945 r. Nr 27, poz. 169), obejmujący przepisy ogólne o postępowaniu niespornym, a następnie tylko przykładowo przepisy o postępowaniu niespornym w różnych kategoriach spraw (np. dekret z dnia 8 listopada 1946 r. o postępowaniu spadkowym, Dz.U. z 1946 r. Nr 63, poz. 346; dekret z dnia 8 listopada 1946 r. o postępowaniu niespornym z zakresu prawa rzeczowego, Dz.U. z 1946 r. Nr 63, poz. 345).

egzekucyjnym z 1932 r., będącym według pierwotnych założeń aktem odrębnym od Kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r.⁴

Scalenie tych wszystkich aktów prawnych w jednym akcie kodyfikacyjnym oznaczało oparcie wymienionych postępowań na jednolitych zasadach, wyeksponowanych przede wszystkim w przepisach tytułu wstępnego Kodeksu postępowania cywilnego (art. 1–13 k.p.c.), które mają znaczenie dla całego systemu postępowania cywilnego, odnosząc się wprost do wszystkich postępowań uregulowanych w tym kodeksie, czyli także do postępowania nieprocesowego i egzekucyjnego.

Ze względów techniczno-legislacyjnych ustawodawca w sposób całościowy i samowystarczalny uregulował tylko proces, jako zasadniczy tryb postępowania cywilnego, a postępowanie nieprocesowe i egzekucyjne unormował wyłącznie w zakresie odmienności występujących w sprawach do tych trybów przekazanych.

Wynika to jednoznacznie z normy art. 13 § 2 k.p.c., zgodnie z którą przepisy o procesie stosuje się odpowiednio do innych rodzajów postępowań unormowanych w kodeksie, a więc także do postępowania nieprocesowego i egzekucyjnego.

Scalenie postępowania nieprocesowego i postępowania egzekucyjnego w jednym akcie prawnym, czyli Kodeksie postępowania cywilnego, wyodrębnienie w nim przepisów tytułu wstępnego oraz przepisów ogólnych o postępowaniu nieprocesowym (art. 506–525 k.p.c.), które obowiązują we wszystkich rodzajach spraw rozpoznawanych w postępowaniu nieprocesowym, oraz przepisów ogólnych o postępowaniu egzekucyjnym (art. 758–843 k.p.c.), które obowiązują we wszystkich rodzajach i sposobach egzekucji, stanowią zasadnicze łączniki scalające wszystkie rodzaje postępowania nieprocesowego

⁴ Zob. rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1932 r. – Prawo o sądowym postępowaniu egzekucyjnym (Dz.U. z 1932 r. Nr 93, poz.803) oraz z dnia 27 października 1932 r. – Przepisy wprowadzające prawo o sądowym postępowaniu egzekucyjnym (Dz.U. z 1932 r. Nr 93, poz. 804). Na mocy obwieszczenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 1 grudnia 1932 r. (Dz.U. z 1932 r. Nr 112, poz. 934) tekst prawa o sądowym postępowaniu egzekucyjnym został włączony do Kodeksu postępowania cywilnego z dnia 29 listopada 1930 r. (Dz.U. z 1930 r. Nr 83, poz.651). W tej postaci Kodeks postępowania cywilnego zaczął obowiązywać od dnia 1 stycznia 1933 r.

i wszystkie rodzaje i sposoby egzekucji w jedną całość, podporządkowaną określonym celom. Powoduje to, że oba te postępowania na gruncie polskiego prawa są układem odpowiednio powiązanych i zintegrowanych, tworzącym określone całości. Postępowania te zachowują przy tym walor równorzędności, głównie ze względu na wyłączność trybów w zakresie przydzielonych im spraw.

Pomimo jednoczesnego zarezerwowania nazwy „proces” dla oznaczenia tylko podstawowego trybu sądowego rozpoznawania spraw cywilnych, na mocy art. 13 § 2 k.p.c. pozostaje możliwość i dopuszczalność niemal jednolitego operowania na gruncie postępowania nieprocesowego oraz egzekucyjnego wieloma terminami języka prawa procesowego, jak np.: zdolność procesowa, pełnomocnictwo procesowe, kurator procesowy, czynności procesowe, pisma procesowe, terminy procesowe.

3. Zróżnicowanie podmiotowe i przedmiotowe

Można przy tym z pewnością stwierdzić, że postępowanie nieprocesowe ma charakter wielopodmiotowy i jest w tym kształcie o wiele bardziej zróżnicowane niż postępowanie egzekucyjne. Wynika to z objęcia zakresem postępowania nieprocesowego o wiele bardziej wewnętrznie zróżnicowanych spraw o wyjątkowo różnorodnym charakterze prawnym oraz zróżnicowanym ciężarze gatunkowym. Z tego punktu widzenia uprawnione jest twierdzenie, że przedmiot postępowania nieprocesowego ma charakter bardziej heterogeniczny niż przedmiot postępowania egzekucyjnego.

Zaznaczyć przy tym trzeba, że poszerzenie zakresu przedmiotowego postępowania nieprocesowego dotyczyło także spraw należących uprzednio do postępowania egzekucyjnego. Mam tutaj na uwadze głównie sprawy o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką (art. 598¹–598¹⁴ k.p.c.), które według poprzedniego stanu prawnego, obowiązującego do dnia 27 września 2001 r., należały do postępowania egzekucyjnego⁵.

⁵ Zob. art. 1089–1095¹ k.p.c. uchylone ustawą z dnia 19 lipca 2001 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. z 2001 r. Nr 98, poz. 1069). Zmiana ta podyktowana została koniecznością pozbawienia postępowania w sprawach o odebranie osoby wszelkich cech postępowania egzekucyjnego i nadanie mu cech postępowania opiekuńczego,

4. Postępowanie nieprocesowe a postępowanie egzekucyjne według przepisów Kodeksu postępowania cywilnego

Według systematyki Kodeksu postępowania cywilnego postępowanie nieprocesowe należy do postępowania rozpoznawczego, objętego normatywnie częścią pierwszą tego kodeksu zatytułowaną „Postępowanie rozpoznawcze”, odrębnego od postępowania egzekucyjnego, objętego normatywnie częścią trzecią wymienionego kodeksu, zatytułowaną „Postępowanie egzekucyjne”. Zarówno w doktrynie, jak i w praktyce sądowej oraz potocznym użyciu zwykło się posługiwać pojęciem „postępowanie wykonawcze” na określenie postępowania egzekucyjnego. Pomimo istniejących między pojęciem postępowania egzekucyjnego a pojęciem postępowania wykonawczego powiązań i współzależności, nie ma podstaw do utożsamiania tych różnych pojęć. Postępowanie wykonawcze jest pojęciem szerszym, odnoszącym się zarówno do przymusowego wykonywania orzeczenia sądowego w drodze egzekucji, jak i innych sposobów jego wykonania⁶. Rozróżnienie to występuje również w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu nieprocesowym. Tak np. z art. 560^{3a} k.p.c. wyraźnie wynika, że wykonanie wydanego w sprawach z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej postanowienia nakazującego wydanie przedmiotów lub zwierząt domowych może nastąpić w sposób pozaegzekucyjny, opisany w § 8 tego artykułu⁷, a jeżeli nie może być wykonane

ze względu na to, że czynności wykonawcze w tych sprawach są skierowane na człowieka, który pozostaje podmiotem praw i nie może być traktowany jako przedmiot postępowania; z literatury przedmiotowej zob. np. J. Gudowski, *Postępowanie w sprawach o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką*, PS 2002, nr 1, s. 31.

⁶ Por. A. Marciniak, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2023, s. 25. Więcej na temat relacji między postępowaniami wykonawczymi a postępowaniem egzekucyjnym patrz H. Haak, *Postępowanie wykonawcze w sprawach opiekuńczych – wybrane zagadnienia* [w:] *Proces cywilny. Nauka – kodyfikacja – praktyka. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Feliksowi Zedlerowi*, pod red. P. Grzegorzcyka, K. Knoppka, M. Walasika, Warszawa 2012, s. 517 i nast.

⁷ Zgodnie z tym przepisem przedmioty lub zwierzęta domowe wskazane w postanowieniu uczestnik może zabrać ze wspólnie zajmowanego mieszkania i z jego bezpośredniego otoczenia, w obecności policjanta lub żołnierza Żandarmerii Wojskowej, po wcześniejszym uzgodnieniu terminu z osobą doznającą przemocy domowej. Przepisy art. 15ae ust. 1–3 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. z 2024 r., poz. 145, 1006, 1089, 1222, 1248 i 1473) albo art. 18e ust. 1–3 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych (Dz.U. z 2023 r., poz. 1266 i 1860 oraz z 2024 r., poz. 1222 i 1248) stosuje się odpowiednio.

w taki sposób – w drodze egzekucji świadczeń niepieniężnych o wydaniu rzeczy (§ 9 tego artykułu)⁸.

Szersza analiza przepisów Kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu nieprocesowym wskazuje, że wydane w tym postępowaniu postanowienia wykonalne, czyli nadające się do wykonania (*verba legis*: wymagające wykonania), mogą być wykonane w drodze egzekucji sądowej albo w innej drodze. Do tych pierwszych zaliczyć należy przede wszystkim postanowienia zasądzające zwrot kosztów postępowania (art. 520 § 2 i 3 k.p.c.) oraz na zasadzie przemienności wymienione wyżej postanowienia, o których mowa w art. 560³ § 8 i 9 k.p.c.

Należy przy tym zaznaczyć, że te ostatnie przepisy mają charakter szczególny, odnoszący się do obowiązku wydania przedmiotów lub zwierząt domowych w sprawach z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej (art. 560²–560¹² k.p.c.). W sprawach z tego zakresu znajduje również zastosowanie art. 11a ust. 5 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej⁹, zgodnie z którym do wykonania orzeczonego wobec osoby stosującej przemoc domową obowiązku opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia stosuje się odpowiednio przepisy o egzekucji obowiązku opróżnienia lokalu służącego zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych dłużnika. Na tle tej regulacji może powstać wątpliwość co do sposobu wykonania wymienionego obowiązku. Chodzi w szczególności o to, czy wykonanie to następuje w ramach fazy wykonawczej postępowania nieprocesowego, czy też w drodze egzekucji sądowej, przy odpowiednim zastosowaniu w każdym z tych postępowań przepisów Kodeksu postępowania cywilnego o egzekucji obowiązku opróżnienia lokalu służącego zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych dłużnika, w tym zwłaszcza art. 1046 § 4 k.p.c.

Wątpliwości te rozwiewa regulacja zawarta w art. 1046 § 12 k.p.c. W przepisie tym, przewidującym upoważnienie Ministra Sprawiedliwości do wydania rozporządzenia określającego szczegółowy tryb postępowania w sprawach

⁸ W taki sam sposób wykonuje się wydane w takim postępowaniu postanowienia sądu o przyznaniu prawa do korzystania z rzeczy (art. 560⁷ § 2 k.p.c.).

⁹ Dz.U. z 2024 r., poz. 1673.

o wykonanie postanowienia zobowiązującego osobę stosującą przemoc domową do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia¹⁰, mowa jest o sprawnym, szybkim i skutecznym prowadzeniu egzekucji w tych sprawach. Natomiast w wymienionym rozporządzeniu mowa jest o tytule wykonawczym zobowiązującym dłużnika do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, wydanego na podstawie art. 11a ust. 1 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej, komorniku sądowym oraz o wniosku o wszczęcie egzekucji. W tym świetle należy przyjmować, że przymusowe wykonanie postanowienia zobowiązującego dłużnika do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia nie stanowi końcowej, wykonawczej fazy postępowania nieprocesowego, lecz następuje w drodze egzekucji sądowej, czyli w ramach postępowania egzekucyjnego.

W należących do postępowania nieprocesowego sprawach małżeńskich (art. 561–567⁵ k.p.c.) sąd może wydać nakaz, aby wynagrodzenie za pracę albo inne należności przypadające jednemu małżonkowi były w całości lub w części wypłacane do rąk drugiego małżonka (art. 565 § 2 k.p.c.). Odpis tego nakazu sąd przesyła pracodawcy lub dłużnikowi innej wierzytelności małżonka w celu wykonania¹¹. Ten tryb przymusowego wykonania wymienionego postanowienia jest dla wierzyciela bezwzględnie wiążący i wyłącza drogę egzekucji sądowej, w tym udział komornika sądowego¹². Postępowanie w sprawie wykonania wymienionego nakazu stanowi zatem fazę wykonawczą postępowania nieprocesowego.

Z kolei w należących do postępowania nieprocesowego sprawach opiekuńczych (art. 568–602 k.p.c.) uregulowane zostały także sprawy o odebranie

¹⁰ Zob. rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 sierpnia 2023 r. w sprawie szczególnego trybu postępowania w sprawach o wykonanie postanowienia zobowiązującego osobę stosującą przemoc domową do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia (Dz.U. z 2023 r., poz. 1568). Uwaga terminologiczna: w § 1 tego rozporządzenia zamiast „wniosku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego” powinno być „wniosku o wszczęcie egzekucji”.

¹¹ Zob. § 253 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. z 2024 r., poz. 867).

¹² Por. A. Marciniak, *Sądowe postępowanie egzekucyjne...*, op. cit., s. 63; I. Koper, D. Dończyk [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 3, pod red. T. Wiśniewskiego, Warszawa 2021, s. 214.

osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką (art. 598⁶–598¹⁴ k.p.c.¹³) oraz sprawy dotyczące wykonywania kontaktów z dzieckiem (art. 598¹⁵–598²² k.p.c.). Zgodnie z art. 578¹ § 1 k.p.c. podstawą wszczęcia postępowania wykonawczego w tych sprawach jest orzeczenie sądu albo ugoda zawarta przed sądem, których wykonalność została stwierdzona przez sąd, albo ugoda zawarta przed mediatorem, po jej zatwierdzeniu przez sąd.

W literaturze przedmiotowej panuje zgoda co do tego, że postępowanie w celu przymusowego wykonania orzeczenia nakazującego odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką jest postępowaniem wykonawczym w ramach postępowania nieprocesowego, do którego nie stosuje się przepisów o postępowaniu egzekucyjnym, w tym o postępowaniu klauzulowym. Jeżeli normujące to postępowanie przepisy art. 598⁶–598¹⁴ k.p.c. nie stanowią inaczej, zastosowanie znajdują przepisy ogólne o postępowaniu w sprawach rodzinnych i opiekuńczych (art. 568–578² k.p.c.), następnie przepisy ogólne postępowania nieprocesowego, a ponadto na mocy art. 13 § 2 k.p.c. przepisy o procesie¹⁴. Regulacja ta wskazuje na kolejny wypadek przymusowego wykonania postanowienia sądowego wydanego w postępowaniu nieprocesowym w innej drodze niż w drodze egzekucji sądowej. Dodać wypada, że przymusowego wykonania orzeczenia nakazującego wydanie wymienionych osób dokonuje kurator sądowy na zlecenie sądu (art. 598⁶ i 598⁷ k.p.c.), a nie komornik sądowy.

W związku z tym w piśmiennictwie i judykaturze przyjmuje się, że z punktu widzenia systematyki Kodeksu postępowania cywilnego zarówno postępowanie

¹³ Zaznaczmy, że zgodnie z art. 598¹³ k.p.c. przepisy art. 598⁶–598¹² k.p.c. stosuje się odpowiednio do wykonania orzeczeń wydanych na zasadzie art. 569 § 2 k.p.c., dotyczących odebrania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką, a także orzeczeń o umieszczeniu małoletniego w placówce opiekuńczo-wychowawczej lub w rodzinie zastępczej.

¹⁴ J. Jagieła, *Postępowanie w sprawach o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką*, M.Prawn. 2002, nr 19, s. 871; idem [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 3, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2020, s. 892; O. Marcewicz, *Postępowanie w sprawach dotyczących wykonania kontaktów z dzieckiem – zagadnienia wybrane* [w:] *Aequitas sequitur legem. Księga jubileuszowa z okazji 75 urodzin Prof. Andrzeja Zielińskiego*, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, Warszawa 2014, s. 337; J. Studzińska, *Charakter prawny postanowienia o wykonywaniu kontaktów z dzieckiem* [w:] *Aequitas sequitur legem. Księga jubileuszowa z okazji 75 urodzin Prof. Andrzeja Zielińskiego*, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, Warszawa 2014, s. 515; J. Gudowski, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 4, pod red. T. Ercińskiego, J. Gudowskiego, Warszawa 2016, s. 343.

poprzedzające wydanie orzeczenia nakazującego odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką, jak i postępowanie mające na celu wykonanie takiego orzeczenia (postępowanie wykonawcze), należą do postępowania rozpoznawczego. Zaznacza się także, że postępowanie w sprawach o odebranie wymienionych osób przebiega przez dwa stadia (etapy, fazy) – rozstrzygające i wykonawcze (realizacyjne), przy czym oba te stadia mają charakter postępowania rozpoznawczego (jurysdykcyjnego)¹⁵.

Podobnie w należących również do postępowania nieprocesowego sprawach o ustalenie, ograniczenie albo zakazanie kontaktów z dzieckiem (art. 579, 582 i 582¹ k.p.c.) mamy do czynienia ze stadium wykonawczym w postaci wykonywania kontaktów z dzieckiem, uregulowanym w przepisach art. 598¹⁵–598²² k.p.c.¹⁶ Umieszczenie tych ostatnich przepisów w ramach postępowania nieprocesowego odbiera im charakter egzekucyjny, właściwy przepisom k.p.c. o postępowaniu egzekucyjnym, i nie pozwala do tych przepisów sięgać¹⁷; nadaje im jednak charakter postępowania wykonawczego. W uzasadnieniu uchwały z dnia 22 maja 2013 r., CZP 25/13¹⁸, Sąd Najwyższy stwierdził, że na skutek umiejscowienia przepisów art. 598¹⁵–598²² k.p.c. w ramach postępowania nieprocesowego, po oddziale 5. normującym postępowanie w sprawach o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką, postępowanie dotyczące wykonywania kontaktów z dzieckiem utraciło charakter egzekucyjny i stało się jednym z postępowań opiekuńczych. Jest ono *sui generis* postępowaniem rozpoznawczym, ograniczonym jednak tylko do fazy wykonawczej. W przeciwieństwie do postępowania o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką, postępowanie dotyczące wykonywania kontaktów nie obejmuje fazy rozstrzygającej; regulują ją przepisy ogólne o postępowaniu opiekuńczym.

¹⁵ Por. H. Haak, *Postępowanie wykonawcze w sprawach opiekuńczych...*, op. cit., s. 524 i cytowana tam literatura przedmiotowa. Z orzecnictwa SN zob. postanowienie z dnia 20 października 2010 r., III CZP 72/10, OSNC 2011/5/60; uchwałę z dnia 9 lutego 2002 r., III CZP 156/06, OSNC 2008/1/2.

¹⁶ Por. W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2023, s. 472 i nast.

¹⁷ Por. J. Gudowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. T. Erecińskiego, J. Gudowskiego, Warszawa 2016, s. 353.

¹⁸ OSNC 2013/12/140.

Jak wypada sądzić, ta ostatnia uwaga odnosi się do wymienionych wyżej przepisów art. 579, 582 i 582¹ k.p.c., co pozwala uznać postępowanie regulowane tymi przepisami za stadium rozpoznawcze, poprzedzające postępowanie dotyczące wykonywania kontaktów z dzieckiem.

Przejdźmy teraz do regulacji dotyczących zabezpieczenia spadku, wykazu inwentarza i spisu inwentarza zawartych w art. 633–639 k.p.c. Przepisy te należy podzielić na dwie grupy. Pierwsza z nich obejmuje przepisy art. 633–636² k.p.c. dotyczące stadium rozpoznawczego (jurysdykcyjnego) postępowania w tych sprawach. Przepisy tej grupy normują przede wszystkim właściwość sądu, podstawy zabezpieczenia spadku, legitymację do złożenia wniosku, środki zabezpieczenia, tryb uchylecia zabezpieczenia oraz zmiany środka zabezpieczenia, natomiast przepisy grupy drugiej zawarte w art. 638²–639 k.p.c. (z pewnymi jednak wyłączeniami, np. art. 638¹¹ k.p.c.) dotyczą wykonywania postanowień sądu wydanych w sprawach o zabezpieczenia spadku, wykazu inwentarza i spisu inwentarza, czyli ich stadium wykonawczego¹⁹. Przepisy te normują przede wszystkim kwestie sądowego polecenia komornikowi dokonania zabezpieczenia spadku, zmiany środka zabezpieczenia lub sporządzenia spisu inwentarza, środków zabezpieczenia, zawiadomienia o terminie sporządzenia spisu inwentarza i jego treści.

Na podstawie tego podziału w literaturze przedmiotu wyróżnia się zgodnie dwa stadia postępowania w sprawach o zabezpieczenie spadku, a mianowicie stadium rozpoznawcze (jurysdykcyjne) oraz stadium wykonawcze²⁰. Pierwsza faza tego postępowania prowadzona jest przez sąd, druga natomiast w zasadzie przez komornika sądowego²¹. Nie nadaje to jednak temu stadium wykonawczemu charakteru postępowania egzekucyjnego. Do stadium tego na mocy art. 638² § 4 k.p.c. stosuje się, ale tylko odpowiednio,

¹⁹ Por. M. Uliasz, *Postępowanie w sprawach o zabezpieczenie spadku...*, op. cit., s. 28.

²⁰ *Ibidem*, s. 32; A. Stempniak, *Spis inwentarza – wybrane aspekty postępowania*, cz. 1, M.Prawn. 2012, nr 5, s. 254; E. Gapska, J. Studzińska, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 2015, s. 719.

²¹ Tylko niektóre czynności w tej fazie postępowania mogą być realizowane przez sąd (np. zarządzenie sprzedaży ruchomości, czynności związane ze złożeniem rzeczy do depozytu sądowego albo rozpoznawanie skarg na czynności komornika – zob. art. 636 § 6, 638² § 3, 638³ § 2 k.p.c.).

niektóre przepisy o postępowaniu egzekucyjnym²². Jest to zatem samodzielne (autonomiczne) postępowanie nieprocesowe, należące do właściwych mu postępowań wykonawczych²³. Na uzasadnienie tego stanowiska należy także podnieść, że nadzór nad czynnościami komornika sprawuje sąd, który wydał postanowienie o zabezpieczeniu spadku lub sporządzeniu spisu inwentarza (art. 638² § 3 k.p.c.), stosując odpowiednie przepisy art. 759–774 k.p.c. (art. 638² § 4 k.p.c.), a nie sąd jako organ egzekucyjny.

Dodajmy do tego postępowanie nieprocesowe o wyjawienie przedmiotów spadkowych (art. 655–660 k.p.c.). Zgodnie z należącym do tych przepisów art. 660 § 2 k.p.c. w razie niedopełnienia przez spadkobiercę jego obowiązków lub odmowy odpowiedzi na stawiane mu pytania, sąd stosuje środki przymusu zgodnie z przepisami o egzekucji świadczeń niepieniężnych, czyli przewidziane w art. 1050–1059 k.p.c. Regulacja ta nie nadaje temu etapowi postępowania o wyjawienie przedmiotów spadkowych charakteru postępowania egzekucyjnego²⁴. Wymienione w tym przepisie środki przymusu stosuje bowiem sąd spadku, a nie sąd rejonowy jako organ egzekucyjny.

Stosunek postępowania nieprocesowego do postępowania egzekucyjnego wyrażają również takie regulacje prawne, które pozwalają komornikowi sądowemu na dokonywanie pewnych czynności jurysdykcyjnych (orzeczniczych) związanych z postępowaniem nieprocesowym. Należą do nich przede wszystkim postanowienia komornika w przedmiocie kosztów wykonania postanowienia w przedmiocie zabezpieczenia spadku, zapisu windykacyjnego oraz sporządzenia spisu inwentarza, a także wybór przez komornika sądowego środka zabezpieczenia spadku lub przedmiotu zapisu windykacyjnego.

²² Zgodnie z art. 638² § 4 k.p.c. w postępowaniu o zabezpieczeniu spadku zmianę środka zabezpieczenia lub sporządzenia spisu inwentarza w sprawach nieuregulowanych w rozdziale k.p.c. o zabezpieczeniu spadku, wykazie majątku i spisie inwentarza stosuje się odpowiednio przepisy art. 759–774 k.p.c., normujące tylko częściowo postępowanie egzekucyjne.

²³ Por. M. Uliasz, *Postępowanie w sprawach o zabezpieczenie spadku...*, *op. cit.*, s. 186.

²⁴ Nieprecyzyjne jest zatem określanie tej fazy postępowania mianem egzekucyjnej (tak J. Pietrzkowski, K. Pietrzkowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 3, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2020, s. 1232) oraz nadawanie czynnościom podejmowanym na podstawie art. 660 k.p.c. charakteru czynności egzekucyjnych (tak J. Gudowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego...*, *op. cit.*, s. 530).

Zgodnie z art. 3 u.k.k.²⁵ koszty komornicze obejmujące wydatki i opłaty komornicze (art. 2 u.k.k.) komornik sądowy ustala mocą postanowienia. Stosownie do art. 18 u.k.k. przewidziane w art. 40 tej ustawy opłaty od wniosku o wykonanie postanowienia o zabezpieczeniu spadku²⁶ oraz sporządzenie spisu inwentarza nie należą do opłat egzekucyjnych, o których mowa w art. 18 ust. 1 pkt 1 u.k.k., lecz do przewidzianych w art. 18 ust. 1 pkt 2 u.k.k. opłat za przeprowadzenie innego postępowania albo dokonania innych czynności. Opłaty egzekucyjne zgodnie ze wskazanym przepisem art. 18 ust. 1 pkt 1 u.k.k. obejmują bowiem tylko opłaty za przeprowadzenie postępowania egzekucyjnego, wykonanie zabezpieczenia roszczenia lub europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym albo wykonanie postanowienia o zabezpieczeniu środka dowodowego lub nakazującego wydanie środka dowodowego w sprawach własności intelektualnej. Przedstawiona regulacja prawna zawarta w art. 18 u.k.k. stanowi dodatkowy argument potwierdzający tezę, że postępowanie w przedmiocie zabezpieczenia spadku, zapisu windykacyjnego oraz sporządzenia spisu inwentarza jest postępowaniem wykonawczym, niebędącym jednak postępowaniem egzekucyjnym.

To samo dotyczy czynności komornika w postaci wyboru przez niego środka zabezpieczenia spadku lub przedmiotu zapisu windykacyjnego, jeżeli nie było to możliwe w postanowieniu sądu o zabezpieczeniu spadku albo zabezpieczeniu przedmiotu zapisu windykacyjnego (art. 636 § 1 i 636² k.p.c.). Charakter prawny tej czynności komornika sądowego wskazuje wyraźnie na jej jurysdykcyjny charakter.

Zwróćmy teraz uwagę na postępowanie nieprocesowe w sprawach o złożenie przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego (art. 692–693¹⁰ k.p.c.), w którym na mocy art. 693⁹ § 1 k.p.c. sąd na wniosek dłużnika zarządzi postanowieniem sprzedaż wymienionych w tym przepisie rzeczy ruchomych zgodnie z przepisami o egzekucji z ruchomości. Sprzedaży tej dokonuje komornik (art. 693⁹ § 2 k.p.c.), stosując przepisy Kodeksu postępowania cywilnego o egzekucji z ruchomości

²⁵ Ustawa z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (Dz.U. z 2024 r., poz. 377).

²⁶ Dotyczy to również wniosku o zabezpieczenie zapisu windykacyjnego na mocy art. 636² k.p.c., zgodnie z którym przepisy o zabezpieczeniu spadku stosuje się odpowiednio do zabezpieczenia przedmiotu zapisu windykacyjnego.

(art. 864 i nast. k.p.c.). Ten tryb sprzedaży należy traktować jako fazę wykonawczą postępowania o złożenie przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego. Nie ma podstaw do kwalifikacji tego trybu jako postępowania egzekucyjnego, w szczególności z tego powodu, że postanowienie, mocą którego sąd zarządza sprzedaż rzeczy wymienionych w art. 693³ § 1 k.p.c., nie spełnia wymagań właściwych dla tytułu egzekucyjnego.

W świetle powyższego całkiem słusznie w doktrynie przyjmuje się, że znamienne dla trybu nieprocesowego są postępowania mające zarówno charakter rozpoznawczy, jak i wykonawczy (np. postępowanie o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej, o zabezpieczenie spadku, o wyjawienie przedmiotów spadkowych, czy postępowanie w sprawach depozytowych)²⁷.

Do należących do postępowania nieprocesowego spraw, na mocy przepisów innych ustaw niż Kodeks postępowania cywilnego, należy przykładowo zwrócić uwagę na sprawę o nałożenie obowiązku poddania się leczeniu odwykowemu (art. 26 ust. 2 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi²⁸). Przymusowe wykonanie postanowienia nakładającego taki obowiązek następuje na zarządzenie sądu przez organy Policji albo Żandarmerię Wojskową lub wojskowy organ porządkowy (art. 32–33 wymienionej ustawy). Jest to zatem końcowa faza postępowania nieprocesowego o charakterze wykonawczym, niebędąca postępowaniem egzekucyjnym, zaliczana w literaturze przedmiotu do pozaegzekucyjnych sposobów wykonania orzeczeń sądowych²⁹.

5. Postępowanie nieprocesowe i egzekucyjne w ujęciu dynamicznym

W ujęciu dynamicznym postępowanie nieprocesowe stanowi *prius*, a postępowanie egzekucyjne *posterius*. Postępowanie nieprocesowe służy bowiem rozpoznaniu należących do niego spraw cywilnych, a postępowanie egzekucyjne – przymusowemu wykonaniu orzeczeń zapadłych w tych sprawach, co

²⁷ Por. K. Lubiński, *Teoretyczne a legislacyjne podstawy przekazywania spraw do procesu i postępowania nieprocesowego* [w:] *System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom IV. Postępowanie nieprocesowe*, cz. 1, pod red. T. Erecińskiego, K. Lubińskiego, Warszawa 2021, s. 366.

²⁸ Dz.U. z 2023 r., poz. 2151.

²⁹ Por. A. Marciniak, *Sądowe postępowanie egzekucyjne...*, *op. cit.*, s. 64.

pozostaje w zgodzie z obowiązującą od czasów średniowiecza zasadą niedopuszczalności rozpoczynania postępowania cywilnego od egzekucji (*executio ante sententiam non est facienda, non est inchoandum ab executione*). Postępowanie nieprocesowe może być źródłem powstania wielu tytułów wykonawczych stanowiących podstawę egzekucji sądowej. Należą do nich zarówno tytuły egzekucyjne podlegające zaopatrzeniu w klauzulę wykonalności, jak i tytuły wykonawcze podlegające takiej egzekucji bez nadawania im klauzuli wykonalności.

Do pierwszej grupy zalicza się tytuły egzekucyjne wydawane na zasadach ogólnych, przewidzianych w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego o procesie (jak np. postanowienie o ukaraniu grzywną – zob. art. 214, 226², 251, 255, 274–276, 288, 296 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.) oraz w przepisach o postępowaniu nieprocesowym. Do tych ostatnich należą m.in.: postanowienia o ukaraniu grzywną (art. 545, 574, 598, 646, 661 k.p.c.), postanowienia nakładające obowiązek opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia (art. 560⁷ k.p.c.), postanowienia o zniesieniu współwłasności i postanowienia o dziale spadku, które orzekają jednocześnie o obowiązku świadczenia wskutek uwzględnienia roszczeń współwłaścicieli z tytułu posiadania rzeczy (art. 618 § 1 k.p.c.), zasądzenia dopłat lub spłat (art. 212 k.c.), uwzględnienia roszczeń między współspadkobiercami z tytułu posiadania poszczególnych przedmiotów spadkowych, pobrania pożytków i innych przychodów, poczynionych na spadek nakładów i spłaconych długów spadkowych (art. 686 k.p.c.) lub nałożenia obowiązku wydania przez współwłaścicieli lub spadkobierców przedmiotów majątkowych osobom, którym zostały one przyznane (art. 624 w zw. z art. 688 k.p.c.), postanowienia o podziale majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej między małżonkami, nakazujące jednocześnie jednemu z małżonków wydanie poszczególnych przedmiotów majątkowych drugiemu małżonkowi³⁰, postanowienia dotyczące wydania wskazanych w nich przedmiotów lub rzeczy

³⁰ Por. uchwała SN z dnia 4 grudnia 1957 r., I CO 16/57, OSNCK 1959/1/1; orzeczenie SN z dnia 6 grudnia 1950 r., I C 540/50, OSN 1951/17; M. Sychowicz, *Postępowanie o zniesienie współwłasności*, Warszawa 1976, s. 123 i 126; J. Policzkiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, *Czynności sądowe w sprawach cywilnych. Wzory i komentarz*, Warszawa 1959, s. 212; K. Korzan, *Postępowanie nieprocesowe. Część szczegółowa*, Katowice 1983, s. 31 i nast. oraz s. 106; W. Siedlecki, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1988, s. 225; orzeczenie SN z dnia 18 sierpnia 1958 r., I CR 547/58, OSNCK 1959/2/59.

w sprawach z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej (art. 560^{3a} k.p.c.). Wymienione postanowienia należą do tytułów egzekucyjnych przewidzianych w art. 777 § 1 pkt 1 k.p.c., które na zasadach ogólnych podlegają zaopatrzeniu klauzulą wykonalności.

Do drugiej grupy wyróżnionych tytułów egzekucyjnych należą natomiast prawomocne postanowienia sądu nakazujące zapłatę należnej sumy pieniężnej lub przyznające zwrot uzasadnionych wydatków w sprawach dotyczących wykonywania kontaktów z dzieckiem. Według szczególnej regulacji zawartej w art. 598¹⁶ § 4 i 598¹⁷ § 4 k.p.c. postanowienia te są tytułami wykonawczymi bez potrzeby nadawania im klauzuli wykonalności.

6. Pozycja ustrojowa komornika sądowego w postępowaniu nieprocesowym

Problemem o szczególnej istotności na tle rozważań objętych tematem niniejszego opracowania jest kwestia pozycji ustrojowej komornika sądowego w postępowaniu nieprocesowym. Jak wiadomo, komornik sądowy jest funkcjonalnie związany z postępowaniem egzekucyjnym. Według ustawy komornik sądowy jest zasadniczym organem postępowania egzekucyjnego. Zgodnie bowiem z art. 759 § 1 k.p.c. czynności egzekucyjne są wykonywane przez komorników z wyjątkiem czynności zastrzeżonych dla sądów. W opracowaniach systemowych postępowania nieprocesowego komornika sądowego zalicza się także do organów procesowych³¹, podobnie jak sąd, będący zasadniczym, czy też głównym organem tego postępowania. Stanowisko to znajduje normatywne uzasadnienie w przepisach o postępowaniu nieprocesowym w sprawach z zakresu prawa spadkowego dotyczących zabezpieczenia spadku, zabezpieczenia przedmiotu zapisu windykacyjnego i spisu inwentarza (art. 633–639 k.p.c.) oraz w sprawach depozytowych dotyczących sprzedaży rzeczy ruchomej mającej być złożoną do depozytu sądowego (art. 693⁹ k.p.c.).

Zgodnie z ugruntowanym w polskim prawie stanowiskiem doktryny działalność sądu jako głównego organu postępowania nieprocesowego jest zasadniczo

³¹ Por. np. W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2023, s. 439, A. Olaś, *Sąd oraz inne organy procesowe...*, op. cit., s. 718.

wykonywaniem wymiaru sprawiedliwości. Wskazuje na to sądowa geneza tego postępowania, znaczenie i ranga wielu rozstrzygnięć nieprocesowych w sferze podstawowych praw i wolności obywateli oraz nierzadkie rozstrzygnięcie w tym postępowaniu konfliktów prawnych³².

Inaczej jest z komornikami sądowymi, którzy w znaczeniu ustrojowym pozostają poza ramami struktury organizacyjnej sądów rejonowych oraz organów władzy sądowniczej. Nie mogą być też uznani za organy władzy sądowniczej w rozumieniu Konstytucji RP. Komornicy sądowi nie sprawują więc wymiaru sprawiedliwości, która to funkcja została zastrzeżona dla sądów jako organów władzy sądowniczej³³.

Sytuując komorników sądowych poza ramami struktury organów władzy sądowniczej, nie można nie zauważyć, że zarówno przepisy art. 758 k.p.c., jak i art. 2 ustawy z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych³⁴ mocno ekspozują funkcjonalne i organizacyjne powiązanie komornika z władzą sądowniczą. Powiązania te, polegające w szczególności na nadaniu komornikom kompetencji do wykonywania prawomocnych orzeczeń sądowych i innych tytułów wykonawczych pochodzących od sądu, prowadzą do utrwalonego w piśmiennictwie uznawania komornika za pomocniczy organ wymiaru sprawiedliwości³⁵.

Kwalifikacja komornika sądowego jako organu procesowego w postępowaniu nieprocesowym wyklucza uznawanie go za organ egzekucyjny w tym

³² Por. K. Lubiński, *Istota i charakter prawny działalności sądu w postępowaniu nieprocesowym*, Toruń 1985, s. 159 i nast., s. 227 i nast.; K. Lubiński, *Teoretyczne a legislacyjne podstawy przekazywania spraw do procesu i postępowania nieprocesowego* [w:] *idem*, *Kodeks postępowania cywilnego z perspektywy pięćdziesięciolecia jego obowiązywania. Doświadczenie i perspektywy*, Sopot 2016, s. 325 i nast.; A. Olaś, *Sąd oraz inne organy procesowe...*, *op. cit.*, s. 541 oraz cytowana tam literatura przedmiotowa.

³³ K. Lubiński, *Status publicznoprawny komornika sądowego* [w:] *Analiza i ocena ustawy o komornikach sądowych i egzekucji*, pod red. K. Lubińskiego, Sopot 2000, s. 14; R. Reiwer, *Komornik sądowy w nowej ustawie regulującej wykonywanie tego zawodu* [w:] *Status prawny komornika sądowego. Wyzwania współczesności*, pod red. M. Jabłońskiego, A. Marciniaka, Sopot 2016 s. 15, A. Olaś, *Sąd oraz inne organy procesowe...*, *op. cit.*, s. 711.

³⁴ Dz.U. z 2024 r., poz. 1458.

³⁵ Tak zwłaszcza K. Lubiński, *Status konstytucyjnoprawny zawodu komornika sądowego* [w:] *W poszukiwaniu prawa dobrego i sprawiedliwego. Księga pamiątkowa ku czci Jana Tredera*, pod red. K. Lubińskiego, Warszawa 2013, s. 35; M. Jabłoński, *Komornik sądowy – funkcjonariusz publiczny czy „trójkształtny fenomen polskiego systemu prawa”* [w:] *Analiza i ocena ustawy o komornikach sądowych oraz ustawy o kosztach komorniczych*, pod red. A. Marciniaka, Sopot 2018, s. 52 i 54; A. Olaś, *Sąd oraz inne organy procesowe...*, *op. cit.*, s. 713, 718; wyrok TK z dnia 12 kwietnia 2012 r., SK 21/11, OTK-A 2012/4/38.

postępowaniu. Co prawda komornik pełni ograniczoną swoim zakresem rolę organu procesowego w należących do postępowania nieprocesowego sprawach z zakresu prawa spadkowego (art. 633–639 k.p.c.) oraz w sprawach o złożenie przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego (art. 692–693¹⁰ k.p.c.), jednakże jest to rola niebagatelna pod względem swej praktycznej doniosłości. Nie bez racji zatem w doktrynie dostrzega się pewne podobieństwo pozycji komornika w ramach czynności powierzonych mu w tych sprawach do roli organu egzekucyjnego. Podobieństwo to polega zasadniczo na *stricte* wykonawczym charakterze powierzonych komornikowi zadań w stosunku do podlegających wykonaniu decyzji procesowych sądu. W tym wypadku chodzi o realizację postanowień sądu o zabezpieczeniu spadku i przedmiotu zapisu windykacyjnego bądź ich zmianę w zakresie stosownych środków zabezpieczenia, postanowień o sporządzeniu spisu inwentarza lub uzupełniającego spisu inwentarza oraz sprzedaży rzeczy ruchomej w postępowaniu depozytowym³⁶. Podobieństwo to podkreślają również szczególne przepisy wskazujące jednoznacznie na zasadniczo wykonawczą, a nie egzekucyjną funkcję komornika. I tak, zgodnie z art. 638² § 2 k.p.c. podstawą postępowania mającego na celu wykonanie postanowienia o zabezpieczeniu spadku, zmianie środka zabezpieczającego lub sporządzenia spisu inwentarza jest postanowienie sądu opatrzone z urzędu we wzmiankę wykonalności. Regulacja ta różni się od rozwiązań właściwych do postępowania egzekucyjnego, w którym podstawą egzekucji jest tytuł wykonawczy (art. 776, 803 k.p.c.).

Jednakże nadzór nad czynnościami komornika w wymienionych sprawach sprawuje sąd spadku, który wydał postanowienie o zabezpieczeniu spadku, sporządzeniu spisu inwentarza, oraz sąd, który mocą postanowienia zarządził sprzedaż rzeczy ruchomej w postępowaniu depozytowym, a nie sąd właściwy ze względu na siedzibę kancelarii komornika, tak jak to jest w postępowaniu egzekucyjnym w odniesieniu do komornika sądowego jako organu egzekucyjnego. Ponadto na mocy art. 638² § 4 k.p.c. w postępowaniu o zabezpieczeniu spadku, zmianie środka zabezpieczenia lub sporządzeniu spisu inwentarza

³⁶ Por. A. Olaś, *Sąd oraz inne organy procesowe...*, *op. cit.*, s. 718 i nast.

w sprawach nieuregulowanych przepisami art. 633–639 k.p.c. przepisy ogólne o postępowaniu egzekucyjnym (art. 759–774 k.p.c.) stosuje się tylko odpowiednio.

Jak już zaznaczono, kompetencje komornika w postępowaniu w przedmiocie zabezpieczenia spadku i zapisu windykacyjnego oraz sporządzenia spisu inwentarza dotyczą czynności podejmowanych w fazie wykonawczej tych postępowań. Nie oznacza to jednak, że chodzi tu jedynie o tzw. czynności wykonawcze. Niektóre czynności komornika w tym zakresie, jak np. ustalenie kosztów wykonania postanowienia, mają bowiem bez wątpienia charakter jurysdykcyjny³⁷.

Od typowo wykonawczego działania komornika sądowego w sprawach spadkowych odbiega w pewnym stopniu sposób ukształtowania kompetencji tego organu w zakresie wykonywania postanowienia o zabezpieczeniu spadku i przedmiotu zapisu windykacyjnego. Stosownie bowiem do art. 636 k.p.c., jeżeli nie jest możliwe określenie środka zabezpieczenia w postanowieniu o zabezpieczeniu spadku, wybór środka zabezpieczenia należy do komornika, który niezwłocznie zawiadamia o tym sąd. Regulacja ta przyznaje komornikowi uprawnienie do wyboru środka zabezpieczenia zastrzeżone w zasadzie dla właściwości sądu.

Do zakresu potencjalnej swobody komornika przy stosowaniu środków zabezpieczających spadek nie bez znaczenia jest wreszcie regulacja zawarta w art. 636 § 2 k.p.c., przewidująca, że zastosowanie jednego środka zabezpieczenia nie wyłącza zastosowania innych równocześnie lub kolejno, co może okazać się celowe szczególnie wówczas, jeżeli środek zastosowany wcześniej okazał się nieefektywny lub niewystarczający. Na takiej samej płaszczyźnie rozwiązań normatywnych pozostaje przepis art. 638³ k.p.c., zgodnie z którym komornik wykonujący postanowienie o zabezpieczeniu spadku w razie potrzeby stosuje niezbędne środki tymczasowe zapobiegające naruszeniu ruchomości przed ich spisaniem. Realizacja tej normy prawnej wymaga zatem od komornika podjęcia stosownej decyzji wykraczającej poza ścisłe wykonanie postanowienia o zabezpieczeniu spadku.

Szczegółnej uwagi wymaga przepis art. 637¹ k.p.c., zgodnie z którym wniosek o sporządzenie spisu inwentarza może być także zgłoszony bezpośrednio

³⁷ Tak trafnie w ślad za M. Uliaszem A. Olaś, *Sąd oraz inne organy procesowe...*, op. cit., s. 721.

komornikowi, który byłby właściwy do wykonania postanowienia sądu spadku o sporządzeniu spisu inwentarza. Dalej przepis ten stanowi, że w takim przypadku komornik przystępuje niezwłocznie do sporządzenia spisu inwentarza i zawiadamia o tym sąd spadku, który wydaje postanowienie w przedmiocie sporządzenia spisu inwentarza. Regulacja ta ma zupełnie wyjątkowy charakter w stosunku do wymienionych wyżej, wykonawczych uprawnień komornika w postępowaniu w sprawach spadkowych. Pozwala ona bowiem z jednej strony na złożenie wniosku o sporządzenie spisu inwentarza bezpośrednio do komornika, a więc z pominięciem sądu właściwego do rozstrzygnięcia tego wniosku, z drugiej zaś upoważnia komornika do swoistej antycypacji postanowienia sądu o sporządzeniu spisu inwentarza poprzez niezwłoczne przystąpienie komornika do sporządzenia spisu inwentarza.

Przedstawiona regulacja prawna legła u podstaw formułowanej w literaturze prawa procesowego konstrukcji dualizmu trybów postępowania w sprawach o sporządzenie spisu inwentarza, a mianowicie trybu zwykłego (sądowego), w którym sąd na wniosek lub z urzędu wydaje postanowienie o sporządzeniu spisu inwentarza, które podlega następnie wykonaniu przez komornika sądowego, oraz trybu szczególnego (pozasądowego), w którym najpierw komornik na wniosek przystępuje do sporządzenia spisu inwentarza, zawiadamiając o tym sąd spadku, w następstwie czego sąd ten wydaje postanowienie w przedmiocie sporządzenia spisu inwentarza³⁸. Pod względem dynamiki postępowania pierwszy z tych trybów odpowiada ogólnej zasadzie postępowania cywilnego, według której postępowanie wykonawcze (w tym egzekucyjne) jest następstwem postępowania rozpoznawczego. Natomiast tryb drugi stanowi wyjątkowe przełamanie tej zasady. Daje on możliwość przystąpienia do sporządzenia spisu inwentarza przed wszczęciem postępowania sądowego w tej sprawie. Jak podnosi się w literaturze przedmiotowej, jest to odwrócona procedura sporządzenia spisu inwentarza, polegająca na potwierdzeniu zasadności sporządzenia przez komornika spisu inwentarza mocą postanowienia sądu wydawanego *ex post*³⁹. Najwyraźniej oba te tryby postępowania w sprawach o sporządzenie spisu inwentarza mają charakter przemienny.

³⁸ M. Uliasz, *Postępowanie w sprawach o zabezpieczenie spadku...*, op. cit., s. 135 i nast.

³⁹ A. Olaś, *Sąd oraz inne organy procesowe...*, op. cit., s. 724.

Poza przedstawionymi kompetencjami komornika specyficznymi dla postępowania nieprocesowego, w obszarze zadań komorników sądowych realizowanych w postępowaniu nieprocesowym znajdują się również czynności uregulowane w sposób uniwersalny dla całego postępowania cywilnego przepisami o procesie (np. dopuszczenie dowodu z opinii biegłego rzeczoznawcy, przyznanie wynagrodzenia biegłemu, ustalenie kosztów wykonania postanowienia) oraz przepisami ustawy o komornikach sądowych, dotyczących np. doręczania pism sądowych i procesowych (art. 3 ust. 4 u.k.s. w zw. z art. 139¹ § 1 k.p.c.).

STRESZCZENIE **Stosunek postępowania nieprocesowego do sądowego postępowania egzekucyjnego**

Postępowanie nieprocesowe i egzekucyjne to dwa różne i odrębne pod względem spełnianych celów i funkcji postępowania cywilne. Każde z nich oparte jest jednak na pewnych ogólniejszych założeniach i zasadach właściwych nie tylko dla prawa postępowania cywilnego, ale także dla systemu prawa w ogólności. Nie pozostaje to bez wpływu na wykładnię przepisów normujących te postępowania. W pierwszej części opracowania przedstawiono związki normatywne tych postępowań, wynikających głównie ze wspólnej regulacji w Kodeksie postępowania cywilnego. Następnie zwrócono uwagę za zróżnicowanie podmiotowe i przedmiotowe tych postępowań. Wydane w postępowaniu nieprocesowym postanowienia sądu mogą być wykonalne w drodze egzekucji sądowej (np. zasądzające zwrot kosztów postępowania) albo w innej drodze, najczęściej w ramach ostatniej fazy postępowania nieprocesowego, określanej w doktrynie mianem postępowania wykonawczego. Postępowanie to prowadzi w zasadzie komornik sądowy. Zajmuje on w tym postępowaniu pozycję organu procesowego, a nie egzekucyjnego.

Słowa kluczowe: postępowanie nieprocesowe, postępowanie wykonawcze, egzekucja sądowa, postępowanie egzekucyjne, sąd, komornik sądowy

ABSTRACT **Non-Contentious Proceedings vs. Judicial Enforcement Proceedings**

professor dr hab. Andrzej Marciniak, Chair of Civil Procedure II, Faculty of Law and Administration, Łódź University; Chairman of the Scientific Council of the Scientific and Training Centre at the National Council of Judicial Officers in Warsaw; ORCID: 0000-0003-4724-1015

Non-Contentious proceedings and enforcement proceedings are two different types of civil procedures which differ in terms of goals and functions. Each of such proceedings is based, however, on certain general assumptions and principles characteristic not only for civil procedural law, but for the system of law in general, as well. This is not without impact on the interpretation of regulations concerning such proceedings. The first part of the article presents normative relations between those proceedings, resulting mainly from the common regulation of the Civil Procedure Code.

Then, it pays attention to objective and subjective differences. The court's enforceable rulings issued in non-contentious proceedings may be enforceable through court execution (e.g. ordered reimbursement of costs of proceedings) or otherwise, usually at the last phase of non-contentious proceedings, which is defined as enforcement procedures in the doctrine. As a rule the proceedings are conducted by a bailiff. The bailiff acts as a trial, and not an enforcement, authority.

Keywords: non-contentious proceeding, enforcement proceedings, court enforcement, execution proceedings, court, bailiff

Bibliografia/References

- Broniewicz W., Marciniak A., Kunicki I., *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2023.
- Gapska E., Studzińska J., *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 2015.
- Gudowski J., *Postępowanie w sprawach o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką*, PS 2002, nr 1.
- Gudowski J. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. T. Erecińskiego, J. Gudowskiego, t. 4, Warszawa 2016.
- Haak H., *Postępowanie wykonawcze w sprawach opiekuńczych – wybrane zagadnienia* [w:] *Proces cywilny. Nauka – kodyfikacja – praktyka. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Feliksowi Zedlerowi*, pod red. P. Grzegorzczaka, K. Knoppka, M. Walasika, Warszawa 2012.
- Jagiela J., *Postępowanie w sprawach o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką*, M.Prawn. 2002, nr 19.
- Jagiela J. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 3, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2020.
- Jabłoński M., *Komornik sądowy – funkcjonariusz publiczny czy „trójkształtny fenomen polskiego systemu prawa”* [w:] *Analiza i ocena ustawy o komornikach sądowych oraz ustawy o kosztach komorniczych*, pod red. A. Marciniaka, Sopot 2018.
- Koper I., Dończyk D. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 3, pod red. T. Wiśniewskiego, Warszawa 2021.
- Korzan K., *Sądowe postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1986.
- Korzan K., *Postępowanie nieprocesowe. Część szczegółowa*, Katowice 1983.
- Siedlecki W., *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1988.
- Lubiński K., *Istota i charakter prawny działalności sądu w postępowaniu nieprocesowym*, Toruń 1985.
- Lubiński K., *Status publicznoprawny komornika sądowego* [w:] *Analiza i ocena ustawy o komornikach sądowych i egzekucji*, pod red. K. Lubińskiego, Sopot 2000.

Lubiński K., *Status konstytucyjnoprawny zawodu komornika sądowego* [w:] *W poszukiwaniu prawa dobrego i sprawiedliwego. Księga pamiątkowa ku czci Jana Tredera*, pod red. K. Lubińskiego, Warszawa 2013.

Lubiński K., *Teoretyczne a legislacyjne podstawy przekazywania spraw do procesu i postępowania nieprocesowego* [w:] *System Prawa Procesowego Cywilnego. Postępowanie nieprocesowe*, t. 4, cz. 1, pod red. T. Erecińskiego, K. Lubińskiego, Warszawa 2021.

Marcewicz O., *Postępowanie w sprawach dotyczących wykonania kontaktów z dzieckiem – zagadnienia wybrane* [w:] *Aequitas sequitur legem. Księga jubileuszowa z okazji 75 urodzin Prof. Andrzeja Zielińskiego*, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, Warszawa 2014.

Marciniak A., *Podstawy i ograniczenia zasady non est inchoandum ab executione* [w:] *Notarialne tytuły egzekucyjne*, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2017.

Marciniak A., *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2023.

Olaś A., *Sąd oraz inne organy procesowe w postępowaniu nieprocesowym* [w:] *System Prawa Procesowego Cywilnego. Postępowanie nieprocesowe*, t. 4, cz. 1, pod red. T. Erecińskiego, K. Lubińskiego, Warszawa 2021.

Pietrkowski J., Pietrkowski K. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 3, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2020.

Policzkiewicz J., Siedlecki W., Wengerek E., *Czynności sądowe w sprawach cywilnych. Wzory i komentarz*, Warszawa 1959.

Reiwer R., *Komornik sądowy w nowej ustawie regulującej wykonywanie tego zawodu* [w:] *Status prawny komornika sądowego. Wyzwania współczesności*, pod red. M. Jabłońskiego, A. Marciniaka, Sopot 2016.

Stempniak A., *Spis inwentarza – wybrane aspekty postępowania*, cz. 1, M.Prawn. 2012.

Studzińska J., *Charakter prawny postanowienia o wykonywaniu kontaktów z dzieckiem* [w:] *Aequitas sequitur legem. Księga jubileuszowa z okazji 75 urodzin Prof. Andrzeja Zielińskiego*, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, Warszawa 2014.

Sychowicz M., *Postępowanie o zniesienie współwłasności*, Warszawa 1976.

Uliasz M., *Postępowanie w sprawach o zabezpieczenie spadku, spis inwentarza i wykaz inwentarza*, Warszawa 2016.

Wengerek E., *Pojęcie, przedmiot i przesłanki postępowania egzekucyjnego i zabezpieczającego* [w:] *Wstęp do systemu prawa procesowego cywilnego. Zbiór studiów*, pod red. J. Jodłowskiego, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1974.